

Münih Güvenlik Konferansı'ndan İzlenimler

Mustafa KİBAROĞLU

Prof. Dr., BİLGESAM Başkanı, MEF Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Güvenlik ve savunma konularında en prestijli uluslararası toplantıların başında, hiç şüphesiz, geçmişi 1963 yılına kadar giden Münih Güvenlik Konferansı gelmektedir. Soğuk Savaşın en kritik günlerinin yaşandığı Ekim 1962'de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyetler Birliği Küba'ya yerleştirilen nükleer füzeler sebebiyle nükleer bir çatışmanın eşiğine kadar gelmişlerdi. Kısaca "Küba Füze Krizi" olarak tarihe geçen bu gelişme sonrasında, Doğu ve Batı Blokları arasında uluslararası güvenlik konularına bakışta önemli değişiklikler meydana geldi ve bloklar arası iletişim hatlarının daimi olarak tesis edilmesinin önemi daha iyi anlaşıldı.

Batı ittifakını oluşturan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyeleri açısından, güvenlik politikalarının ve ortak askeri stratejilerin Atlantik Okyanusu'nun iki yakası arasında daha fazla işbirliğiyle ve daha uyumlu bir şekilde tespit edilmesinin gereği ön plana çıktı. Bu amaçla, 1963 Sonbaharında, Münih'te, Batı Avrupalı ve Amerikalı uzmanların katılımlarıyla başlayan toplantılar dizisi, Kuzey Atlantik İttifakı içinde güvenlik konularında ortak anlayışın gelişmesine ve güçlenmesine yönelik nitelikli bir tartışma zemini oluşturdu.

1963 yılından bu yana her yıl tekrarlanan bu toplantılar, zaman içinde "Transatlantik Aile Toplantısı" olarak da adlandırılan saygın bir geleneğe dönüştü. Soğuk Savaşın bitmesi ve önce Varşova Paktı'nın, ardından Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda, iki kutuplu uluslararası sistemin sona ermesiyle birlikte, Münih Güvenlik Konferansı, hem katılımcıların geldikleri bölgeler ve ülkeler bakımından, hem de gündemine aldığı konular bakımından küresel bir görünüm kazanmaya başladı.

Bu yıl, 15-17 Şubat tarihlerinde, Almanya'nın Münih kentinde bir araya gelen yaklaşık 2,500 kadar katılımcı arasında, devlet ve hükümet başkanları, bakanlar, deneyimli siyasetçiler, diplomatlar, tanınmış akademisyenler, iş dünyasının üst düzey yöneticileri, uzmanlar, gazeteciler ve entelektüeller bulunuyordu. Bu sene konferansa katılan "ağır toplar" arasında, ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence, Almanya Şansölyesi Angela Merkel ve Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov gibi, söylem ve eylemleriyle ülkelerinin ve dünyanın gündemini belirleyen önemli şahsiyetler sayılabilir.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve önce Varşova Paktı'nın, ardından Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda, iki kutuplu uluslararası sistemin sona ermesiyle birlikte, Münih Güvenlik Konferansı, hem katılımcıların geldikleri bölgeler ve ülkeler bakımından, hem de gündemine aldığı konular bakımından küresel bir görünüm kazanmaya başladı.

Münih Güvenlik Konferansı'nın bu yılki toplantılarına, ABD'nin diğer NATO üyesi ülkelere yönelik yükün paylaşımı konusunda yaptığı ciddi eleştiriler; ABD ile Sovyetler Birliği arasında, Aralık 1987'de imzalanmış olan Orta Menzilli Füzele (INF) Antlaşması'nın taraflarca askıya alınmasının ve yıl içinde muhtemelen sona erecek olmasının yarattığı güvenlik endişesi; İran ile "P5+1" ülkeleri arasında Temmuz 2015'te imzalanan nükleer anlaşmadan ABD'nin çekilmesi sonrasında Ortak Kapsamlı Eylem Planı'nın (JCPOA) geleceği hakkında ortaya çıkan belirsizlik; Avrupa Birliği'nin askeri kanadı Avrupa Ordusu'nu tam teşekküllü bir yapıya kavuşturma girişimleri gibi konular damgasını vurdu demek yanlış olmaz.

Bu yazımızda, Münih Güvenlik Konferansı'na katılan yüksek düzeyli devlet adamlarının, diplomatların, akademisyenlerin, sivil ve asker uzmanların yukarıda bahsedilen konu başlıkları altında dile getirdikleri farklı görüşlerinin neler olduğunu ve gerek Batı İttifakı içinde, gerek NATO-Rusya ilişkileri kapsamında ortaya çıkan sıkıntılı tablonun uluslararası güvenliğe etkilerinin neler olabileceği konusunu ele alacağız.

Konferansta Ortaya Konulan Farklı Görüşler

Münih Güvenlik Konferansı sonrasında zihinleri meşgul etmeye devam eden konu başlıklarına geçmeden önce, her ne kadar katılımcıların bir kısmının halen aktif görevde bulunan devlet adamları, siyasetçiler, kıdemli diplomatlar ve yüksek rütbeli askerler olsalar dahi, bu gibi toplantıların gayri resmi düzeyde cereyan etmekte olduğunu ve ortaya konulan görüşlerin katılımcıların ülkeleri açısından

hukuken bağlayıcı bir yanı bulunmadığını vurgulamakta yarar var.

Münih toplantılarının önemli bir özelliği, katılımcıların, zaman zaman diplomatik nezaket sınırlarını zorlasalar bile, resmi söylemler ve belgeler içinde yer alması uygun görülmeyen görüşlerinin doğrudan muhataplarına yönelik olarak dile getirilmesine fırsat vermesidir.

NATO'da "Yükün Paylaşımı" Tartışması ve İttifak'ın Geleceği

Kuzey Atlantik İttifakı, sahip olduğu askeri imkân ve kabiliyetler ve bunlara dayalı olarak geliştirilen "nükleer caydırıcılık" kapasitesi bakımından, kuruluşundan itibaren, hiç şüphesiz, ABD'nin öncü rol oynadığı bir yapı olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve onun güdümündeki Varşova Paktı'na karşı etkili olduğu düşünülen İttifak'ın nükleer caydırıcılığının tümüyle Amerikan nükleer silahlarının varlığına dayalı olarak sağlandığı genel kabul gören bir görüştür.

Bir kısmı Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya, Türkiye ve Yunanistan gibi Avrupalı müttefik ülkelerde konuşlandırılmış olan Amerikan nükleer silahlarının ve askeri birliklerinin varlığı, ABD'nin Batı dünyasının güvenliğine ciddi katkılar yapmasına imkân verdiği gibi, bu ülkenin Sovyetler Birliği'nin kıtalararası menzilli nükleer füzelelerinin tehdidine karşılık olarak, kıta Avrupası'nda etkili bir "ön cephe savunma hattı" oluşturmasına da imkân tanımıştı.

Bu yönüyle, Soğuk Savaş dönemi boyunca, karşılıklı olarak güvenlik endişelerine cevap bulan gerek

İttifak içinde çatlak görüntüsü veren bu tartışma ortamında, NATO Genel Sekreteri Norveçli Jens Stoltenberg, bir nevi arabulucu gibi davranarak, bir yandan İttifak'ın bir bütün olarak değer ifade ettiğini vurgulayarak Avrupalı müttefiklerin NATO bünyesindeki katkılarının azımsanmaması gerektiğini hatırlattı

NATO Genel Sekreteri Stoltenberg

ABD yönetimleri, gerek Batı Avrupalı müttefikler “yükün paylaşımı” (burden sharing) konusunda ciddi bir anlaşmazlık içine düşmediler. Sovyet tehdidinin ortadan kalkması ve eski Varşova Paktı üyesi ülkelerin büyük kısmının NATO üyesi olmaları sonrası değişen askeri dengeler ve uluslararası konjonktürde meydana gelen gelişmeler, İttifak bünyesinde tehdit değerlendirmesi, güvenlik stratejilerinin belirlenmesi ve yükün paylaşımı konularının daha sık tartışma platformuna getirilmesine yol açtı.

Devlet ve hükümet başkanları ya da bakanlar seviyesinde yapılan zirve toplantılarında tartışılacak da ittifak içinde ciddi bir ayrışmaya sebep olmayan yükün paylaşımı konusu, Donald Trump'ın ABD Başkanı olmasıyla birlikte ciddi bir gerginlik kaynağı olmaya başladı. Münih Güvenlik Konferansı'na katılan ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence'in, bir yandan içinde bulunulan konjonktürde Kuzey Atlantik İttifakı'nın sürmesinin ve etkinliğinin önemine vurgu yapan sözlerine karşılık, diğer yandan Donald Trump'ın sıkça dile getirdiği mali boyutları öne çıkartan eleştirilerini Batılı müttefiklerinin önünde üzerine basarak tekrar etmesi hoş karşılanmadı.

Öte yandan, Avrupalı müttefiklerin temsilcileri de konuşmalarında, “NATO'nun ortak çıkarları değil, ortak değerleri olduğunu” vurgulayarak, ABD'ye tepkilerini, daha ziyade, Washington'un İttifak'ın tümünü ilgilendiren konularda müttefikleriyle yeterli istişarelerde bulunmadan politikalar belirlemek alışkanlığını sürdürmesi yönünde ortaya koydular.

NATO'nun askeri kanadından 1966 yılında çıkması sebebiyle, Soğuk Savaş döneminin büyük bir bölümünde askeri karar mekanizmalarına bulunmayan, ancak 2009 yılında bu konumuna geri dönen Fran-

sa'nın temsilcileri ise, İttifak'ın varlık sebebini eleştirmek alışkanlıklarını Münih Güvenlik Konferansı'nda sürdürdüler ve “kilise var ama din yok” benzetmesiyle “NATO var ama ruhu yok” şeklinde görüşler dile getirdiler.

İttifak içinde çatlak görüntüsü veren bu tartışma ortamında, NATO Genel Sekreteri Norveçli Jens Stoltenberg, bir nevi arabulucu gibi davranarak, bir yandan İttifak'ın bir bütün olarak değer ifade ettiğini vurgulayarak Avrupalı müttefiklerin NATO bünyesindeki katkılarının azımsanmaması gerektiğini hatırlattı, diğer yandan ABD'nin ne söylediğinden çok ne yaptığını bakmak gerektiğine dikkat çekerek, aslında ortada ciddi bir ayrışma olmadığı görüntüsünü vermeye çalıştı. Stoltenberg, bu bağlamda, ABD'nin Polonya'da bir zırhlı tugay bulundurduğunu ve bu ülkede ve Baltık bölgesinde art arda yapılmakta olan NATO tatbikatlarına 4,000 Amerikan askerinin katıldığını hatırlattı.

INF Antlaşması Anlaşmazlığı ve Nükleer Caydırıcılık Endişesi

Münih Güvenlik Konferansı'na bu yıl rekor sayıda ve üst düzey katılımın olmasında, toplantının hemen öncesinde ABD ile Rusya arasında 1987 tarihli Orta Menzilli Füze Antlaşması (INF)'nin hükümlerinin ihlal edildiği gerekçesiyle Antlaşma'dan çekileceklerini açıklamalarının yarattığı gerginliğin etkili olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bu konuda taraflar arasındaki derin görüş farklılıklarına değinmeden önce, Stratejist dergimizin Kasım 2018 sayısında “INF Krizinin Arka Planı ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri” başlıklı yazımızda, Antlaşma'nın imzalanmasına giden süreçleri ve neleri

kapsadığını detaylı bir şekilde ele aldığımızı hatırlatmakta yarar var.

Konferans ortamında yapılan konuşmalarda, ABD ve Avrupalı müttefik ülke temsilcileri, Rusya'nın INF Antlaşmasını ihlal etmesinin yanı sıra Kırım'ın ilhakının ve Ukrayna'nın doğusunda paramiliter bir yapı içindeki varlığının kabul edilemez olduğunu vurgulamak konularında ağız birliği yaptılar. Ancak, başta Almanya olmak üzere, Avrupalı müttefikler bu duruma, ABD ile Rusya arasında zaten bir süredir var olan gerilimin daha da tırmanmasına sebep olacak şekilde, kısasa kısas (tit for tat) inatlaşmasına yol açmaması gerektiğinin de altını çizdiler.

Bu bağlamda, Avrupalı müttefikler, INF Antlaşmasının yürürlükte kalmasının, Soğuk Savaş döneminden buyana karşılıklı caydırıcılığın sağlanmasında ve istikrarın korunmasında etkili olan silahların kontrolü ve silahsızlanma (arms control and disarmament) rejimlerinin etkin bir şekilde devam etmeleri gerekliliğini ve önemi vurguladılar. Bununla birlikte, INF sonrası oluşacak uluslararası ortama da hazırlanmakta olduklarının altını çizdiler.

Avrupalı müttefikler, ayrıca, Çin'in de INF Antlaşması'na katılması önerisini dile getirdiler. Almanya'nın öncülük ettiği bu görüşe, Münih Güvenlik Konferansı'na katılan Çinli yetkililer, topyekün karşı çıkmamakla beraber pek de sıcak bakmadılar.

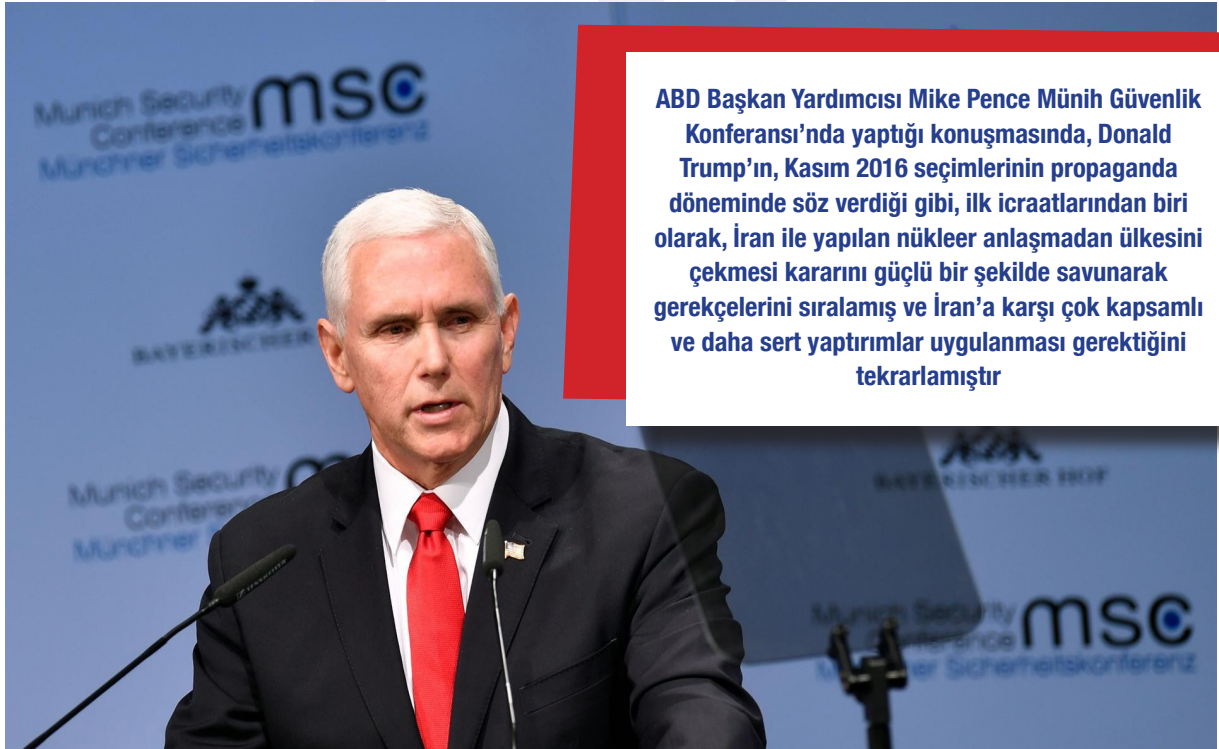
Çin'in sahip olduğu nükleer silahların tümünün karada konuşlandırılmış olduğunu hatırlatan Çinli yetkililer, INF Antlaşması'nın da sadece karada konuş-

landırılan ve seyir füzelerini kapsadığını, deniz ve hava platformlarında konuşlandırılmış silahları kapsamadığını, dolayısıyla, Antlaşma'ya taraf olmalarının söz konusu olabilmesi için, ABD ve Rusya'nın denizde ve havada konuşlandırılmış orta menzilli nükleer silahlarını da kapsayacak şekilde INF'in gözden geçirilmesi gerektiğini dile getirdiler.

Öte yandan, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov başta olmak üzere, Rus yetkililer INF Antlaşması'nı ihlal ettikleri iddialarını kesin bir dille reddederek, ABD ile ikili ilişkilere hiç değinmeksizin, daha ziyade Rusya ile Avrupa arasında Avrasya bölgesinde siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilebileceği önemli fırsatlar bulunduğu işaret ettiler ve Batı ile işbirliğine hazır oldukları mesajını verdiler.

İran ile İmzalanan Nükleer Antlaşma'nın İşlerliği ve Bölgenin Geleceği

ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşmasında, Donald Trump'ın, Kasım 2016 seçimlerinin propaganda döneminde söz verdiği gibi, ilk icraatlarından biri olarak, İran ile yapılan nükleer anlaşmadan ülkesini çekmesi kararını güçlü bir şekilde savunarak gerekçelerini sıralamış ve İran'a karşı çok kapsamlı ve daha sert yaptırımlar uygulanması gerektiğini tekrarlamıştır. Mike Pence'in bu çıkışına karşılık, sefeli Joe Biden, Almanya Şansölyesi Angela Merkel ile AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini, 2015 yılında Başkan Obama döneminde İran ile imzalanan nükleer anlaşmayı savundular.

ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşmasında, Donald Trump'ın, Kasım 2016 seçimlerinin propaganda döneminde söz verdiği gibi, ilk icraatlarından biri olarak, İran ile yapılan nükleer anlaşmadan ülkesini çekmesi kararını güçlü bir şekilde savunarak gerekçelerini sıralamış ve İran'a karşı çok kapsamlı ve daha sert yaptırımlar uygulanması gerektiğini tekrarlamıştır

ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence

İran'ın kökleri 1960'lı yıllara kadar giden nükleer alandaki girişimleri, özellikle 1974 OPEC krizi sonrası gelirlerinin dört, beş kat artmasından payını almak isteyen Şah dönemindeki müttefikleri ABD, Almanya ve Fransa'nın tesisler kurmak ve teknoloji transfer etmek yönündeki cesaretlendirici adımları ile önemli bir zemin kazanmıştır.

İslam Devrimi sonrasında, gerek tabii olduğu Amerikan yaptırımları, gerek Irak ile 9 yıl süren savaşın etkileriyle uzun yıllar boyunca önemli bir gelişme kaydetmeyen İran'ın nükleer programı, 1980'lerin ortalarından itibaren Çin ile, ve özellikle 1990'ların ortalarından itibaren de Rusya ile geliştirdiği kapsamlı işbirliği sayesinde, 2010'lu yıllara gelindiğinde, siyasi irade olduğu takdirde nükleer silah geliştirebilecek bilimsel, teknolojik ve teknik alt yapıya büyük oranda sahip olmuştur. İran'ın nükleer silah sahibi olabilecek kapasiteyi geliştirmesinin, yalnızca bölge ülkelerinden İsrail'in ya da ABD'nin bir sorunu olmadığını, esas olarak ve en önce, Türkiye açısından İran ile olan tarihi ilişkilerinde yüzyıllar boyunca oluşan dengeleri temelden sarsabilecek nitelikte olduğunu birçok yazımızda ve konuşmamızda vurgulamışızdır.

Dolayısıyla, bazı açılardan eksiklikleri olsa dahi, İran gibi askeri imkân ve kabiliyetler bakımından orta büyüklükte bir güç olan, egemen bir bölge ülkesi ile 14 Temmuz 2015 günü Lozan'da imzalanan Ortak Kapsamlı Eylem Planı (JCPOA), bu ülkenin sahip ol-

duğu nükleer bilim ve teknoloji birikiminin tümüyle Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) denetimleri altına girmesini ve barışçıl amaçlardan askeri amaçlara gizli bir şekilde dönüştürülmesini engelleyebilecek bir dokümandır ve kıymeti bilinmelidir.

Buna karşın, 1968 yılında imzalanan Nükleer Silahların Yasaklanması Antlaşması'ndan (NPT) çıkarak, gizli bir şekilde geliştirdiği nükleer silahları defalarca deneyen ve tüm dünyayı tehdit etmekten de çekinmeyen Kuzey Kore lideri Kim Jong Un ile iki kez görüşen ve bu tutumuyla uluslararası antlaşmaları ihlal etmiş bir ülke liderini aklayan ve popüler hale getiren ABD Başkanı Trump'ın, JCPOA kapsamındaki yükümlülüklerini tümüyle yerine getirmekte olduğu IAEA tarafından defalarca doğrulanan İran ile yapılmış anlaşmadan çekilmesi ve kalan ülkeleri de ağır bir dille suçlaması kabul edilebilir bir tutum değildir.

ABD'deki Demokratların, Avrupalı ülkelerin büyük çoğunluğuyla, JCPOA'ya taraf olan Rusya ve Çin ile birlikte nükleer anlaşmanın yürürlükte kalmasını sağlamaya çalışmaları doğru bir politikadır. Aksi takdirde, JCPOA ortadan kalkarsa, İran'ın, en azından görünür gelecekte, nükleer silah geliştirmesinin etkin bir şekilde engellenmesi mümkün olmayabilir. Bu durumda, İran'ın nükleer silah geliştirmesi olasılığına karşı politikalar geliştirecek diğer bölge ülkeleri sebebiyle Ortadoğu çok daha tehlikeli bir coğrafyaya dönüşebilir.

AB'nin "Avrupa Ordusu" Kurma Kararlılığı

İki kutuplu uluslararası dönem boyunca tabii olduğu Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı tehdidine karşı "ABD'nin nükleer şemsiyesi" altında güven bulan Batı Avrupalı müttefikler, Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte, ABD'nin koruması altından çıkmak ve kendi otonom güvenlik yapılarını kurmak yönünde birçok kez kapsamlı girişimlerde bulunmuş olsalar da, çok fazla mesafe kaydettiklerini söylemek mümkün değil.

1990'lı yılların ikinci yarısında Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) oluşturma çabalarında, Avrupalı müttefikler, önemli bir ikilem ile karşı karşıya kaldılar. Ya NATO'dan ayrı tümüyle Avrupalı imkân ve kabiliyetlerden müteşekkil AB'nin askeri kanadını oluşturacaklardı ki bu hem uzun zaman alacak, hem de çok pahalıya mal olacak bir seçenek olarak görünüyordu.

Ya da zaten önemli bir kısmı üyesi oldukları NATO'nun imkân ve kabiliyetlerini AB'nin dış ve güvenlik politikaları bağlamında kullanacaklardı ki bu da NATO üyesi olup, AB üyesi olmayan Türkiye, ABD, Kanada ve Norveç gibi ülkelerin mutabakatını gerektiriyordu. Avrupa'nın güvenliğinin yaklaşık yüzde 80'nini sağlayan bu dört ülkeden, Norveç, ABD ve Kanada, zaman içinde NATO imkân ve kabiliyetlerinin AB tarafından gerek duyulduğunda kullanılması talebine olumlu cevap verdi.

Ancak, Türkiye açısından, gerek AB ile olan ilişkilerinde sağlam bir perspektif verilmemiş olması, gerek yakın çevresindeki bölgesel güvenlik sorunları sebebiyle, AGSK konusunda, karar mekanizmalarından kısmi rol talep etmesine olumsuz yanıt verilmesi sebebiyle, 20 yılı aşkın bir süredir ortak bir zemin bulunması mümkün olmamıştır.

Münih Güvenlik Konferansı sırasında bu konuda yapılan konuşmalarda ortaya konulan görüşler, AB'nin Avrupa Ordusu kurma kararlılığından hiç bir şey kaybetmemiş olduğunu göstermekle beraber, NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanılabilmesi için onayı gereken Türkiye'nin bu konudaki taleplerine yönelik menfi tutumunu sürdürmekte olduğu da anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede yapılan konuşmalarda, Federica Mogherini de, yakın zaman önce hayata geçirilen Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği (Permanent Structured Cooperation) PESCO sayesinde, bireysel olarak küçük olsalar da, AB ülkelerinin bir bütün olarak bir "büyük güç" olduğunu vurguladı. Almanya Savunma Bakanı Ursula von der Leyen de Afrika gibi coğrafyalarda ortaya çıkabilecek sorunlarda, AB'nin askeri operasyonlar düzenleyebileceğini dile getirdi.

Sonuç

Münih Güvenlik Konferansı bir anlamda uluslararası güvenlik ortamının barometresi gibi bir işleve sahiptir. Bundan 56 sene önce 1963 Sonbaharında, Münih'te ilk kez bir araya geldiklerinde, Atlantik'in iki yakasındaki NATO müttefikleri, aralarındaki farklı görüş ve yaklaşımları uyumlaştırmayı ve daha güçlü bir ittifak yapısı oluşturmayı hedeflemişlerdi.

Artık Doğu-Batı kamplaşmasının olmadığı, uluslararası terör örgütlerinin tüm insanlığı tehdit ettiği günümüzde ve yakın gelecekte, bu ortak tehdit algısı üzerinden, NATO ile Rusya arasındaki sorunlar başta olmak üzere, uluslararası barış ve istikrarı sarsacak nitelikteki gelişmelere karşı ortak tutum belirlemek büyük önem arz etmektedir.

Bu bakımdan, devlet ve hükümet başkanlarının, uluslararası örgüt yöneticilerinin, deneyimli siyasetçilerin, diplomatların, askerlerin ve bu konularda akademik birikimi olan önde gelen uzmanların yakın geçmişten günümüze intikal eden ve gelecek yılları da etkisi altına alabilecek çok yönlü güvenlik endişelerini açıkça dile getirebilmeleri, sorunların karşılıklı olarak ilgili aktörler arsında serbestçe tartışılabilmesi önemli bir fırsattır.

Her ne kadar, aktif görevde bulunan devlet temsilcilerinin, bu gibi toplantılar sırasında, ülkelerinin belirlenmiş politikaları dışında hareket etmeleri, kararlar almaları mümkün olmasa da, bireysel temas kurmak ve çok yönlü ve farklı fikirleri ilk ağızdan dinlemek imkânı bulmaları, ülkeler arasında yanlış anlamaların engellenmesinde ve güven tesis edilmesinde azımsanmayacak bir katkı sağlayabilir. ■

Doğu-Batı kamplaşmasının olmadığı, uluslararası terör örgütlerinin tüm insanlığı tehdit ettiği günümüzde ve yakın gelecekte, bu ortak tehdit algısı üzerinden, NATO ile Rusya arasındaki sorunlar başta olmak üzere, uluslararası barış ve istikrarı sarsacak nitelikteki gelişmelere karşı ortak tutum belirlemek büyük önem arz etmektedir.